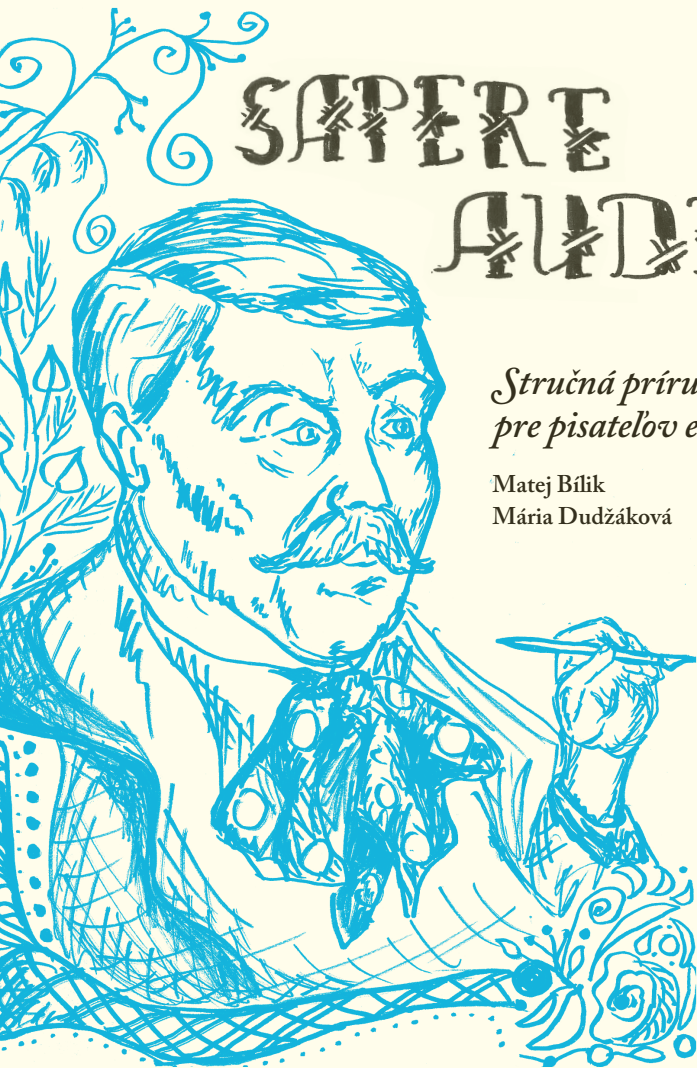

SAPERE AUDE

*Stručná príručka
pre pisateľov esejí*

Matej Bílik
Mária Dudzáková

Obsah

Čo je esej?	3
Myšlienka	4
Píšeme esej	5
1. Bádanie	6
2. Téza	8
3. Argumenty	9
— Unáhlené zovšeobecňovanie	12
— Vyberanie čerešní	13
— Údený sled'	13
— Slamený panák	14
— Útok <i>ad hominem</i>	14
— Bezdôvodné odvolávanie sa na autoritu	15
4. Osnova	15
5. Písanie eseje	17
— Úvod	18
— Jadro	19
— Záver	20
— Názov	21
6. Citovanie	24
7. Formátovanie	26
A čo potom?	27
O autoroch	28
Zdroje	30
Ťahák do vrecka	33

ozdravujeme vás, pisatelia, z tej duše pozdravujeme vás! Tak ako mnohí slávni aj menej slávni pisatelia

pred nami, sedeli sme raz pred prázdnu stranou a nevedeli ako ďalej. Táto príručka je určená všetkým nám, čo máme chuť a odhodlanie zaplniť prázdne strany svojimi myšlienkami, a tak sa aktívne zapojiť do debaty. Nosnou témou celej príručky je písanie esejí, formátu, ktorý podľa nášho skromného názoru umožňuje rozvoj pisateľských a bádateľských schopností. A keď si ich raz osvojíš, zostanú ti v repertoári super schopností, ktoré neskôr budeš môcť využiť nielen vo svojom študentskom, ale aj profesionálnom živote. Príručka je určená najmä žiakom stredných škôl, ale tiež pre každého, kto má záujem sa priučiť tomuto umeniu. Trpíme ľahkou profesionálnou deformáciou, a preto odkazujeme aj na práce známych filozofov a iných akademikov. Začnime hneď Immanuelom Kantom a jeho esejou *Odpoveď na otázku: Čo je osvietenstvo?*, v ktorej hovorí, že mottom osvietenstva je „Sapere Aude!“ (Kant, 1991, s. 54). V preklade to znamená „Maj odvahu vedieť!“, a dá sa to chápať aj ako „Maj odvahu používať vlastný rozum!“. A práve o to nám ide, aby si ty – budúci pisateľ/ka zapojil vlastný rozum a odvažne začal písať.

Úspešné písanie ti prajú autori príručky.

P.S.: Príručkou nás bude sprevádzať fiktívna esej o Hviezdoslavovi, ktorá slúži len ako ilustračný príklad, snažili sme sa všetky fakty poriadne overiť, ale predsa len v nej môžete nájsť nejaké nedostatky. V žiadnom ohľade nie sme odborníci na Hviezdoslavovu tvorbu, takže závery, ktoré nájdete v tejto príručke sú neúplné a vyžadovali by si tím literárnych vedcov a jazykovedov, ktorí by ich vedeli overiť.

Čo je esej?

Predtým než sa vôbec pustíme do diskusie, ako napísať dobrú esej, mali by sme si najprv ujasniť pojmy a definovať, čo vlastne esej je.

Slovo esej pochádza z latinského slovesa **exigere**, ktoré znamená *zvažovať* alebo *posudzovať*. Tento výraz ďalej putoval do francúzštiny a neskôr aj do angličtiny, kde ho už nájdeme v jeho súčasnom význame. Výraz **essay** najprv znamenal *vyskúšať* alebo *pokúsiť sa o niečo* (Online Etymology Dictionary, nedatované).

Tento termín je nejednoznačný, nakoľko jeho definície sa odlišujú naprieč jazykmi a učebnicami (Michalková, nedatované). Jeho pôvod je ale jasný, esej je istý pokus o zvažovanie na konkrétnu tému. Aj kvôli tejto voľnosti sa esej v slovenskom kontexte často zamieňa za úvahu a je pravda, že niektoré eseje možno označiť aj za úvahy.

Esej má mnoho tvárí. Jej cieľom môže byť argumentovať, poukázať, porozumieť alebo sa zamyslieť nad témou či citátom alebo textom. Najrozšírenejší je formát eseje zložený z 5 odsekov, s ktorým sa stretne azda každý stredoškôľák v Spojených štátoch (Purdue Online Writing Lab, nedatované). Avšak takýto formát nie je vždy aplikovateľný naprieč jazykmi, no my sa ním do určitej miery inšpirujeme.

Esej, ktorá má reagovať na určitý podnet, či už vonkajší alebo vnútorný, hľadá odpovede v rámci reality, ktorou sme obklopení. Okrem poznania, ktoré už existuje, však autorovi umožňuje vyjadriť jeho vlastný názor, čím sa odlišuje od akademických článkov. Esaj je presne tým, k čomu vyzýval Kant, teda mať odvahu použiť vlastný rozum.

Mať odvahu – napísať svoje myšlienky, postojte a nezostať len nestranným pozorovateľom, ale zapojiť sa do debaty.

Použiť vlastný rozum – hľadať argumenty, analyzovať, snažiť sa porozumieť a zapojiť rozum. Zároveň si však byť vedomý vlastných chýb a nedostatkov, nedokonalosti našich zmyslov a zmyšľania. Je potrebné chápať svet aj cez našu subjektivitu.

Esej = mať odvahu + používať vlastný rozum.

Myšlienka

Ak si naozaj trúfneme zapojiť svoj rozum, niekde vzadu na pozadí vznikne myšlienka. Pavol Országh Hviezdoslav si nenechal svoje myšlienky vzadu v mysli, ale snažil sa ich vyjadriť básňami, sonetmi a listami. Dodnes rozpletáme, čo všetko do nich ukryl.

Na rozdiel od Hviezdoslava by ale naša esej mala obsahovať myšlienku, ktorá je **jasná** a nemala by vyžadovať roky štúdia na to, aby ju pochopili. Mala by byť vhodne **štruktúrovaná**, tak aby jednotlivé diely skladačky do seba zapadali a nakoniec vytvorili krásny obraz. Esej je rozsahom krátka forma textu, preto si vyžaduje myšlienku, ktorá je **špecifická a konkrétna**, napríklad na analýzu Hviezdoslavovej tvorby by boli potrebné zväzky kníh, ale reagovať na konkrétny verš by sa možno dalo aj v jednej eseji. Myšlienka sa vždy nachádza v istom **kontexte**, preto by reakciu na konkrétny verš bolo potrebné doplniť informáciami a súvislosťami spätými s osobným životom Hviezdoslava, jeho profesionálnym životom ako spisovateľa, ktorého tvorba sa vyvíjala, ale aj jeho života ako občana

a neskôr politika v historicko-spoločenských reáliách daného obdobia. Zlatým pravidlo každého textu je **poznať svojho čitateľa**, teda vedieť správne odhadnúť ich predošlé vedomosti a skúsenosti tak, aby esej stavala na nich a nevyžadovala ďalšie štúdium (Stejne, 2017).

Nebudte k sebe príliš prísni. Vyjadrovanie svojich myšlienok si vyžaduje tréning a spätnú väzbu. Je to zručnosť, ktorá sa dá naučiť, ak máte odvahu aj zlyhať. Esej je aj o prebádaní vlastného rozumu a hľadani cesty k odpovediam na naše otázky. Nikdy celkom nezistíme zmysel riadkov, ktoré Hviezdoslav napísal, ale cez prácu mnohých ľudí, si môžeme aspoň predstaviť čo prežíval a aký význam mali dané slová v tom období – a teda aj sa priblížiť k definitívnej odpovedi. Koniec filozofovania o zmysle poznania. Podme sa radšej pozrieť, ako proces tvorby eseje vyzerá.

Myšlienka = jasná + štruktúrovaná + špecifická/konkrétna + zasadená do kontextu.

Píšeme esej

Chytím pero a papier alebo notebook, a idem na to, či? No nie tak rýchlo, písanie eseje by sa nikdy nemalo začať písaním. Dokonca samostatné písanie by malo zaberať menej ako polovicu celkového času z tvorby eseje. V prvom rade si treba ozrejmiť, na čo by mala moja esej reagovať, často je to nejaká otázka alebo krátka pasáž textu. Vtedy prichádza na rad váš vlastný rozum, ktorý má v danej, často veľmi všeobecnej problematike, nájsť niečo konkrétne, čo vás nadchne. A tak ste si našli svoju tému.

Príklad: Zadanie eseje je *Slovenskí spisovatelia a ich tvorba v súčasnosti* v rozsahu 1000 slov. V takom rozsahu nie je možné, aby sme písali o všetkých slovenských spisovateľoch v dejinách literatúry a analyzovali dopad ich tvorby na súčasnosť. Preto si vyberieme jednu osobnosť – P. O. Hviezdoslava a jeho pôsobenie. Ale aj to je ešte stále obširné, preto sa sústredíme na jeho ranú tvorbu. To však nemusí byť koniec, môžeme byť ešte konkrétnejší a pozrieť sa na jeho tvorbu nie z pohľadu slovenských dejín, ale napríklad maďarských. Témou eseje bude recepcia ranej tvorby P. O. Hviezdoslava v Maďarsku.

Takéto zoštieňovanie témy je často nevyhnutné. Čitateľa bavi práve originalita každého diela, a nie opakovanie tých istých argumentov. Ak ide o nejakú hromadnú tému (ako napríklad v škole), práve originalita ti pomôže odlišiť sa. Dobrú tému a argumenty treba predsa hľadať.

1. Bádanie

Prvou a nevyhnutnou súčasťou tvorby eseje je bádanie, vyhľadanie relevantných zdrojov, zisťovanie informácií o kontexte danej udalosti. Táto činnosť začína súčasne s upravovaním témy. Môžeme začať rozhovorom s učiteľmi, prejdením sa po knižnici, či vyhľadávaním na internete. V prvom momente si musíme povedať, čo už o danej problematike vieme a odkiaľ sa odrazíme ďalej (Bardiiovský, nedatované). Môže byť nápomocné rozmýšľať práve o nejakej vlastnej skúsenosti. Vždy je jednoduchšie písať o niečom, čo nám je bližšie. Písať napríklad o migrácii,

ktorá sa odohráva stovky kilometrov od nás a o ľuďoch, ktorých nepoznáme, je iné ako písať o strýkovi, ktorý emigroval kvôli práci a teraz žije v Londýne.

V našom prípade začneme bádať vyhľadaním v zozname slovenských spisovateľov a nájdeme si P. O. Hviezdoslava. Keďže sme sa v škole učili jeho básne, začneme čítať autorov životopis, skúmať jeho tvorbu, a narazíme na informáciu o jeho básňach v maďarčine a nemčine. Keďže jeho raná tvorba vznikla ešte za čias Rakúsko-Uhorska, nie je to prekvapujúce, ale taktiež je možné, že aj Rakúsko aj Maďarsko môžu mať zmienku o ňom vo svojej histórii (Zlatý Fond SME, 2006–2009; Osobnosti, nedatované).

Keď už vieme, o čom chceme písať, môžeme bádať ďalej. Teraz už máme konkrétnu otázku v hlave, okolo ktorej sa bude točiť naše ďalšie bádanie: *Ako vníma maďarská história Hviezdoslavovu ranú tvorbu?* Nesmieme však zabúdať, že naša esej musí súvisieť so zadaním, na ktoré reagujeme:

Dopad tvorby slovenských spisovateľov môžeme v súčasnosti nájsť aj za hranicami moderného Slovenska.

Informácie získavame z primárnych alebo sekundárnych zdrojov. **Primárne zdroje** predstavujú originálne diela, ktoré nám prinášajú autentické dáta a informácie. **Sekundárne zdroje** nás informujú o originálnych dátach a primárnych zdrojoch a väčšinou nám poskytujú aj akúsi analýzu informácií z prvotných zdrojov. Tieto zdroje môžeme nájsť v knižnici, aj na

internete. Dôležité je pamätať na to, že keď hľadáme zdroje na internete, musíme si ich poriadne overiť. Informácie z Wikipédie, blogov, a už vôbec nie z konšpiračných stránok nie sú práve najspoľahlivejšie informácie (Purdue Online Writing Lab, nedatované).

Bádanie = vymyslenie + zoštíhlenie témy + hľadanie relevantných zdrojov.

2. TÉZA

Tým sa dostávame do ďalšej fázy tvorby eseje, v ktorej si sformulujeme hlavnú myšlienku eseje – tézu. Ide zvyčajne o jednu vetu, tvrdenie, ktoré sa pokúsime v eseji vyvrátiť alebo potvrdiť. Teda téza by mala byť **argumentovateľná**, čo znamená, že sa dá voči nej jasne vymedziť, mala by byť konkrétna a špecifická (žiadne slová typu možno, približne a pod.). Téza môže, ba mala by byť v niečom **kontroverzná**, aby zaujala čitateľa, ktorý sa bude chcieť dozvedieť odpoveď (Kolégium Antona Neuwirtha, 2017).

P. O. Hviezdoslav vo svojej tvorbe do roku 1877 pôsobil ako rakúsko-uhorský spisovateľ.

Všimnite si, že naša téma sa trochu zmenila a spresnila. Je to úplne bežné, lebo ďalším bádaním pridáme na nové skutočnosti. Pri formulácii samotnej tézy musíme byť opatrní a zvažovať význam každého slova v nej. Čo všetko zahŕňa jeho tvorbu? Môžeme medzi to rátať domáce úlohy na gymnáziu?

Na koho pôsobil a v akom čase? Je to pohľad dnešnej histórie alebo jeho súčasníkov? Čo znamená byť spisovateľ? V ktorom roku sa P. O. Hviezdoslav stal spisovateľom? Otázok je mnoho, a preto si treba uvedomiť, či máme na ne pripravené dobré odpovede, alebo by sme možno mali použiť iné slovo, či viac spresniť, čo tým myslíme. Nezabúdajte, že svoju tézu musíte vysvetliť a obhájiť.

3. ARGUMENTY

Ak už máme sformulovanú tézu, v ďalšej fáze bádania sa zameriame na hľadanie informácií, ktoré podporia alebo vyvrátia tézu. Tieto informácie rozdelíme na jednotlivé argumenty, ktoré by spoločne mali priviesť čitateľa k tomu, aby akceptoval tézu a závery eseje. Argumenty nestoja osamote, ale podporujú ich tvrdenia, informácie, čísla či iné relevantné dôkazy o tom, že daný argument je relevantný, správny a logicky súvisiaci s tézou (Govier, 2014).

Argument je zvyčajne sformulovaný v jednej vete na začiatku odseku. Následne tvrdenia a dôkazy sa snažia vytvoriť pevný základ, z ktorého vyplýva, že daný argument je logický a pravdivý (Griffith, 2018). Správna formulácia argumentu nám pomôže utriediť si myšlienky v hlave a vyradiť menej dôležité informácie.

tvrdenie x + číselný údaj z →	Argument I ⇒	
tvrdenie o → tvrdenie n → tvrdenie m →	Argument II ⇒	Téza
informácia f + informácia ñ →	Argument III ⇒	

**Pri formulovaní
argumentov si
musíme uvedomiť
možnosť chýb
v argumentácii.**

V našom prípade by jeden z argumentov bol: Pavol Országh Hviezdoslav bol človek mnohých identít. Takáto formulácia prvého argumentu je originálna a umožňuje vysvetliť čitateľovi, že P. O. Hviezdoslav mal zmiešaný etnický pôvod, bol vzdelaný nielen v slovenčine, ale aj v maďarčine a nemčine. Časť svojej mladosti prežil v Miškolci, kde začal aj tvoriť (Zlatý Fond SME, 2006-2009). Navyše, bol nielen spisovateľ, ale aj politik, a to všetko malo vplyv na to, ako sa identifikoval a tiež jeho tvorbu (Literárne informačné centrum, nedatované).

Pri zhromažďovaní našich informácií a formulovaní argumentov si musíme uvedomiť možnosť chýb v argumentácii. Často si ich ani nevšimneme, lebo ich podstatou je, aby vystupovali ako argumenty, avšak nimi nie sú (Griffith, 2018; Jurík, 2016; Govier, 2014). Rozpoznať ich môže byť ťažké, preto si najčastejšie chyby argumentácie predstavíme:

UNÁHLENÉ ZOVŠEOBECŇOVANIE

Zovšeobecňovania sa dopúšťame vtedy, keď sa snažíme určité tvrdenie aplikovať na celú skupinu len na základe jedného príkladu alebo veľmi malej vzorky (Jurík, 2016).

Hviezdoslav bol básnik.

— Áno veľkú časť jeho tvorby tvorili básne, ale písal aj diela epické a dramatické.

VYBERANIE ČEREŠNÍ

V tomto prípade si zámerne vyberáme pozitívne alebo negatívne fakty o danej veci alebo osobe len preto, aby sme potvrdili naše tvrdenie (Jurík, 2016).

Na základe úryvkov z básni, je možné tvrdiť, že Hviezdoslav bol zásadne proti maďarizácii.

— Taktiež ale môžeme tvrdiť, že bol proti vzniku Československa, ak zas spojíme úryvky iné.

ÚDENÝ SLEĎ (ANG. RED HERRING)

Odpútanie pozornosti. Vo svojej podstate môže údený sleď súvisieť s danou témou, ale keď sa nad ním zamyslíme, našu diskusiu nijako neposúva vpred. Naopak snaží sa odvieť našu pozornosť od problému, ktorý riešime. Takúto chybu v argumentácii môžeme veľmi často pozorovať napríklad v politických diskusiách, keď politici namiesto reagovania na nejakú vlastnú kauzu, poukážu na kauzu svojho protivníka (Jurík, 2016).

Okrem toho, že Pavol Országh Hviezdoslav bol spisovateľ, hrával aj šach.

— Je to určite zaujímavá informácia, ale vôbec nesúvisí s našou témou.

Slameného panáka si vytvoríme vtedy, keď sa človek snaží vyvrátiť argument, ktorý vlastne ani nebol prezentovaný. Tak ako slamený panák, aj táto snaha vyvrátiť „neživý“ argument je vo svojej podstate slabá (Govier, 2014).

Hviezdoslav vo svojej tvorbe písal o útrapách dedinského života, aby poukázal na spoločenské rozdiely a nespravodlivosti.

Veď ako inak, zase hovoríme o triednom boji medzi chudobnými roľníkmi a buržoáznou vrstvou, ktorá ich vykostruje. Veď on je len ďalší obhajca marxistickej ideológie.

— Počkaj, hovorili sme o jeho tvorbe v súvislosti so spoločenskými nerovnosťami, nie o zavedení komunizmu, to sú dve rozdielne veci.

 ÚTOK AD HOMINEM

Táto chyba nastáva, keď sa človek snaží napadnúť argument inej osoby nie na základe iných informácií ohľadom danej veci, ale napadnutím osoby, ktorá ten argument odprezentovala (Govier, 2014; Griffith, 2018).

Tí, čo tvrdia, že Hviezdoslav bol rakúsko-uhorským spisovateľom, sú len slniečkári, ktorí nie sú schopní uznávať národných hrdinov, akým bol aj Hviezdoslav.

Odvolávanie sa na autoritu je častá chyba, ktorú robíme, ak uznáme nejaký argument bez overenia podstatných informácií len na základe toho, že ten argument bol odprezentovaný niekým, koho vnímame ako autoritu (Jurík, 2016).

Aj premiér tvrdí, že Pavol Országh Hviezdoslav bol slovenský spisovateľ.

— Môže byť pravda, čo hovorí premiér, ale on nie je autoritou v tejto oblasti.

4. Osnova

Keď už máme jednotlivé argumenty a podpornú dokumentáciu k nim, treba začať rozmýšľať, v akom poradí ich odprezentujeme čitateľovi – teda vytvoriť si osnovu alebo **štruktúru** eseje. Teraz sa prejaví ozajstný umelec, ktorý vie poskladať jednotlivé informácie a myšlienky do seba tak, aby vytvorili symfóniu slov. Pomôcka – rozdelíme si osnovu podľa odsekov. Nie je potrebné písať celé vety, krátke body postačia (Kornhaber, 2000).

Úvod do eseje by mal byť natoľko zaujímavý, že vtiahne čitateľa do deja, no zároveň ho musí viesť do kontextu, ktorý mu pomôže pochopiť celú esej. Na koniec úvodu je potrebné sformulovať našu tézu, aby čitateľ vedel, čo bude pisateľ tvrdiť vo svojej eseji.

ÚVOD

Výraz slovenský spisovateľ je problematický, hlavne v období keď neexistoval samostatný slovenský štát.

Vplyv tvorby slovenského spisovateľa v súčasnosti aj za hranicami moderného Slovenska.

Krátky životopis Hviezdoslava – roky, pôvod, politické pôsobenie, smrť, tvorba.

Téza → P. O. Hviezdoslav vo svojej tvorbe do roku 1877 pôsobil ako rakúsko-uhorský spisovateľ.

Nasleduje jadro textu rozdelené do odsekov. Jeden odsek spravidla obsahuje jeden argument, podporený informáciami. Odsekov je toľko, koľko je v eseji hlavných argumentov – teda v závislosti od rozsahu.

ODSEK 1 Človek viacerých identít:

- zmiešaný etnický pôvod,
- vyrastal na Orave a v Miškolci,
- vzdelanie v slovenčina aj maďarčine,
- písal v troch jazykoch,
- bol zamestnaný v štátnej správe (rakúsko-uhorskej) a zároveň sa angažoval pri Matici slovenskej.

ODSEK 2 Hviezdoslavova tvorba môže byť tematicky rozdelená na rannú (pred 1877) a neskoršiu (od 1877):

- raná tvorba: iné meno a rôzne jazyky,
- začiatok používania mena Hviezdoslav bol zlom v jeho tvorbe: svoje meno, ucelenie jeho identity a politické angažmá, spoločenské a politické témy v jeho tvorbe.

Nakoniec nasleduje záver, v ktorom treba zhrnúť hlavné argumenty a sformulovať poznatky, ku ktorých sme na základe tézy došli. Treba pamätať na originálne zadanie.

ZÁVER

Bol človek viacerých identít, teda označiť ho za exkluzívne slovenského spisovateľa je diskutabilné.

P. O. Hviezdoslav bol aj slovenský spisovateľ, ale jeho ranná tvorba nebola exkluzívne slovenská – či už jazykovo, alebo obsahovo.

Jeho neskoršia tvorba je poznačená jeho politickým angažovaním, tieto prvky ale nie je vidieť v jeho rannej tvorbe.

Bolo by ho teda vhodnejšie označovať ho aj za rakúsko-uhorského spisovateľa, nielen slovenského spisovateľa.

Vnímanie slovenských spisovateľov a ich tvorby v súčasnosti je skreslené dnešným ponímaním sveta, ktorý ignoruje staré identity.

Osnovu nebude nikto kontrolovať, ale keď začnete písať esej, dobrá osnova ušetrí čas a pomôže jej dať jasnú štruktúru.

5. Písanie eseje

Tak konečne sme sa sem dostali, pripravíme si perá, papiere, prsty a klávesnice. Dobré nie tak rýchlo. Niektorým ľuďom sa ľahšie píše odzadu, najprv napíšu záver a potom podľa neho

všetko napasujú tak, aby to celé sedelo. Iní zase idú od stredu, napíšu jadro, potom záver a až nakoniec úvod. Poradie je úplne na tebe, avšak naša rada je, začni od stredu alebo od konca a nie hneď úvodom. Maj po ruke osnovu, alebo si ju rovno skopíruj do dokumentu, nech na teba nehladá hneď od začiatku len smutná prázdna strana a neodradí ťa od práce. Teraz to už len musíš spojiť do súvislých viet a esej je skoro hotová!

ÚVOD

Prvou časťou úvodu do eseje by mala byť tzv. **návnada**. Prvá veta, ktorá je šťavnatá, trochu kontroverzná a zároveň nasadí čitateľovi chrobáka do hlavy (Steyne, 2017). Táto časť úvodu nie je nevyhnutná, ale umožní autorovi zaujať publikum.

⎵ Nie všetci slovenskí spisovatelia sú celkom slovenskí.

Čo? Čo tým myslíte? To predsa nie je pravda! Taká môže byť reakcia, ktorú chceme vyvolať. Chceme čitateľov, ktorí majú záujem zistiť, čo sa skrýva za týmto tvrdením. Niektorí odporúčajú dať na úvod citát, ale z vlastných skúseností si dovoľíme tvrdiť, že cudzí výrok sa ťažšie zakomponuje do zvyšku eseje.

Druhou a hlavnou časťou úvodu je **kontext**. Čitatelia s rôznymi schopnosťami a vlastnosťami sa tu majú dozvedieť informácie o téme eseje. Úvod nemôže byť príliš dlhý, nanajvýš 10 viet. Dôležité sú informácie, ktoré budú neskôr relevantné v ďalších častiach eseje.

⎵ Ich tvorba vznikla v prostredí, v ktorom neexistoval samostatný slovenský štát, ale ani len slovenský národ.

Jedným z nich bol aj Hviezdoslav, s ktorého tvorbou sa stretávame dodnes. Zapísal sa do slovenských dejín, ale zmienku o ňom môžeme vidieť aj v maďarskej histórii. Hviezdoslav sa narodil v roku 1849 na Orave, kde aj vyrastal. Neskôr študoval a pracoval na viacerých miestach hlavne v uhorskej časti ríše. Aktívne sa zapojil do politiky Prvej československej republiky, ale zomrel už 3 roky po jej vzniku, v roku 1921. Ešte pred smrťou sa na chvíľu stal predsedom Maticy Slovenskej (Zlatý Fond SME, 2006–2009; Literárne informačné centrum, nedatované).

Poslednou časťou úvodu je **téza**, už sformulovaná ako veta, zasadená do kontextu predstaveného v úvode no zároveň ponúkaná ako súčasť zadania (Kolégium Antona Neuwirtha, 2017).

⎵ Hviezdoslav bol jednou z najvýznamnejších kultúrnych a literárnych postáv daného obdobia a jeho tvorba má dosah aj na súčasnosť. Jeho vplyv presahuje hranice moderného Slovenska, veď P. O. Hviezdoslav vo svojej tvorbe do roku 1877 pôsobil ako rakúsko-uhorský spisovateľ.

JADRO

Jadro eseje obsahuje argumenty, ktoré čitateľovi prezentujú autorov postoj a snažia sa do istej miery aj presvedčiť druhú stranu o správnosti jeho tvrdení. Esej má byť ľahko čitateľná, preto je štruktúra argumentov dôležitá. Nakoľko jeden odsek sa venuje jednému argumentu, mal by byť zhrnutý v prvej vete daného odseku. Nasledujú podporné argumenty alebo informácie, ktorých cieľom je posilniť argument. Odsek sám o sebe

má tiež záver, zvyčajne poslednú vetu, ktorá sa odvolá na tézu a slúži ako premostenie do ďalšieho odseku. Počet odsekov sa môžu líšiť, v závislosti od rozsahu eseje. Neodporúčame, aby jeden odsek presiahol 12 viet. Ak je argument príliš komplikovaný a potrebuje viac dôkazov, stojí za zváženie rozdeliť ho do viacerých odsekov (Kolégium Antona Neuwirtha, 2017; Abrams, 2000; Steyne, 2017).

ZÁVER

A je to tu, posledná šanca zanechať pozitívny dojem v čitateľovi. Posledné riadky, čo by sa len do nich zmestilo? V prvom rade je dôležité pridať sumár svojich argumentov tak, aby postupne potvrdili alebo vyvrátili tézu, ktorá bola v úvode eseje.

Hviezdoslav bol človekom mnohých identít a v jeho ranej tvorbe nebadať známky jasného vyhraňovania sa ako slovenského spisovateľa. Preto je oprávnené jeho ranú spisovateľskú kariéru považovať za rakúsko-uhorskú.

Treba pamätať aj na pôvodné zadanie a nájsť prepojenie medzi záverom eseje a jeho zadáním. Časom a hlavne písaním si vyviniete cit na to, aby ste sa teraz mohli vrátiť k vašej návade a skúsili ju použiť ešte raz v tej správnej forme.

Teda môžeme konštatovať, že ani tí najväčší slovenskí spisovatelia nie sú len slovenskí. Hviezdoslav je pekným príkladom, ktorý poukazuje na komplexnosť identít, čo by nás malo tešiť, lebo jeho tvorba v súčasnosti nehrá rolu len v slovenskej, ale aj v maďarskej či nemeckej literatúre.

Esej je dobré ukončiť s náhľadom do budúcnosti a reflexiou, čo sme sa naučili. Napísať ako ďalej rozvíjať túto tému a ako by sa s ňou dalo ďalej pracovať.

Stojí za zváženie, či by žiaci základných škôl nemali čítať Hviezdoslave texty aj v maďarskom jazyku a nielen v slovenskom, nakoľko aj jeho maďarská tvorba je relevantná pre súčasnosť. Literatúra hranice nepozná, preto by ani naše chápanie a spoznávanie literatúry nemalo byť limitované čiarami na mape.

Nechceme, aby naše eseje ľudia len čítali, ale aby sa nad nimi zamysleli a utkveli im v pamäti. Na tom papieri ste predsa nechali kúsok seba, odvážili ste sa predstaviť svoje znalosti a zmyšľanie verejnosti, a to je niečo obdivuhodné. Túto časť zakončíme trochu nezvyčajne, úryvkom z Hviezdoslavovho listu Škultétymu (1879):

Prečo mlčíš od tak dávna? Prečo nepošleš mi zopár riadkov, abych vedel, kde a ako si? Nuže, „prebúd sa, duše...!“

— *Tvoj Pavol O.*

NÁZOV

Čo by to bola za esej, keby nemala pútavý názov. Odporúčame vám vymýšľať názov ako posledný, nakoľko na začiatku ešte poriadne ani neviete, o čom budete písať. Keď už viete, čo bude obsahom eseje, stačí pridať názov, ideálne nie dlhší ako jeden riadok.

**Problém je, keď
zamlčíte svoje
zdroje.**

**V takom prípade
ide o plagiát!**

6. Citovanie

Je to úžasné, drahí pisatelia, že ste prišli až sem. Už to skoro máte, esej je takmer hotová. Nebáli ste sa použiť vlastný rozum, ale úprimne si uznajme, že nie všetky myšlienky a argumenty pochádzali z vašej hlavy. Citovať netreba len informácie a dáta zo stránok, ale citovať by sa mali aj myšlienky, ktoré nám povedali naši učitelia, známi či priatelia. Nie je hanba priznať si, že väčšina myšlienok v mojej eseji je od niekoho iného. Vy ste ich aj tak museli ešte upraviť a odprezentovať tak, aby vytvorili celok. Takže vašej originálnej práce je tam viac než dosť.

Problém je, keď zamlčíte svoje zdroje. V takom prípade ide o plagiát!

Na to, že používate myšlienku iného, je dobré upozorniť už priamo v texte:

- tým, že spomeniete zdroj vo vete (...“Sapere Aude!” napísal Immanuel Kant vo svojej eseji Odpoveď na otázku: Čo je osvietenstvo?).
- za citovanou pasážou alebo odsekom, v ktorom ste použili myšlienku niekoho iného pridať zátvorku, v ktorej by mal byť spomenutý autor a rok, prípadne číslo strany, z ktorej daná pasáž pochádza (Kant, 1784, s.1)

O citáciách sme sa napríklad my naučili z Purdue Online Writing Lab (nedatované). Takto uľahčíte čitateľovi spájanie citovaného úseku s jeho zdrojom. Na konci eseje, za záverom, treba pripojiť aj kompletný zoznam zdrojov alebo bibliografiu. Existuje niekoľko systémov, ako citovať v odborných kruhoch,

táto príručka používa jeden z nich, tzv. APA (American Psychological Association), ale rôzne inštitúcie používajú rôzne systémy. Čo ale majú skoro všetky systémy spoločné, sú informácie, ktoré o zdroji potrebujete uviesť:

- Meno autora/autorov (alebo organizácie).
- Rok vzniku (v prípade online zdrojov, napíšte aj dátum, kedy ste navštívili stránku, keďže stránky sa menia).
- Názov knihy/článku/webstránky – môžeme v zátvorke upresniť o aký typ zdroja ide.
- Ak ide o priamy citát – teda doslovný, je potrebné uviesť aj číslo strany.

Príklad zoznamu zdrojov nájdete na konci tejto príručky. Ak nepoužívate automatickú funkciu dopĺňania bibliografie vo Word, je dobré, ak zdroje usporiadate podľa abecedy. Sumarizovanie zdrojov nás dovedie k istej reflexii o kvalite každého z nich. Ak stránka, z ktorej čerpám neudáva meno autora alebo organizácie, či ani nevie spresniť rok vzniku daných údajov, treba byť opatrný.

Zdroje netreba len správne označiť, ale aj vedieť obhájiť ich kvalitu. Je ten autor, čo to píše naozaj univerzitný profesor? Robil sa výskum na reprezentatívnej vzorke alebo len na 10 ľuďoch? Ponúkol novinár priester na vyjadrenie všetkým aktérom? Ako si môžeme byť istí, že naše argumenty sú silné, ak fakty, ktoré ich podporujú stoja na vode? Preto treba klásť ťažké otázky, skúmať a hľadať odpovede (Purdue Online Writing Lab, nedatované).

7. Formátovanie

Hovorí sa, že na výzore nezáleží, ale pri eseji to nie je úplne tak. Keď už teda máme skoro všetko hotové, treba sa ešte uistiť, či naša esej vyzerá dobre. Najdôležitejšia je jednotnosť formátovania počas celej eseje – jeden font, jedna veľkosť písma, jedno riadkovanie. To platí ako pre farbu písma (čiernu), tak aj pre zarovnanie textu – buď naľavo alebo do bloku. Hlavne nech je iba jedno a počas celej eseje.

- Odporúčame používať najrozšírenejšie fonty, Times New Roman, Arial, Calibri, s nimi nič nepokazíte.
- Čo sa týka veľkosti, ideál je tých 11 alebo 12 v závislosti od fontu, určite nie menšie ako 10.
- Nechceme, aby bol text príliš nahustený na seba, necháme mu priestor dýchať, a preto je riadkovanie 1,15 až 2 akurát na nádyh a výdych.

A čo potom?

idiš, zvládli sme to. Už sme na konci, už to musíš len poslať a môžeš si ísť konečne zaslúžene po-spať. Alebo aj nie. Všetko zarovnané, počet slov je na maxime, aj keď to možno nie je perfektné, ale aspoň to je, či to nestačí? Stačí! A ak išlo o tvoju prvú esej, potlesk. Ale my chceme ísť ďalej, chceme sa zlepšovať. Nasleduje preto ďalšia fáza, ktorá je azda dôležitejšia pre tvoj osobný rast než všetky ostatné. Prečítaj si svoju esej o týždeň, nájdi si tam chyby, zvýrazni ich. Daj svoju esej prečítať kamarátovi, mame, otcovi, babke, koňovi, všetkým, ktorých streneš, vypýtaj si spätnú väzbu. Najviac sa naučíš, keď zistíš, že si spravil chybu, alebo že tomu nikto nerozumie. Stačí to len upraviť, zmeniť zopár slov a hneď to bude o pár bodov lepšie.

Naše prvé eseje? Ešte stále sa za ne hanbíme. Ale potom príde druhá, tretia, desiata a už nezopakujeme tú istú chybu päťkrát. Nečakajte perfektnosť na začiatku, ale časom to bude lepšie. Hlavne majte odvalu používať vlastný rozum! Držíme vám palce.

S pozdravom autori tejto stručnej príručky,

Majka ❁ Matej

O autoroch

Matej Bílik ∞

BISLA Class of 2020

Po dvoch rokoch štúdia na UWC Maastricht a následne roku strávenom v Číne, kde pomáhal pri zrode novovzniknutej školy UWC Changshu China sa Matej rozhodol, že je na čase sa vrátiť do rodného Slovenska.

BISLA mu ponúkla nielen možnosť štúdia neďaleko domova, ale zároveň pocit medzinárodnosti a štúdia v anglickom jazyku. Matej sa už v prvom ročníku štúdia na BISLA stal súčasťou Študentskej rady a neskôr aj delegátom BISLA v Študentskej rade vysokých škôl (ŠRVŠ). Matej pôsobí aj ako tútor v BISLA Learning Lab, v rámci ktorého pomáha ostatným študentom s písaním esejí a pracovaním na zadaniach z kritického myslenia. Práve táto skúsenosť mu dala potrebné vzdelanie a skúsenosti na napísanie tejto príručky.

Okrem pôsobenia na BISLA má Matej profesionálne skúsenosti v odbore školstva, vďaka práci v Inštitúte pre aktívne občianstvo. V rámci svojich štúdií sa Matej zaujíma o témy spojené s identitou, národnosťou, náboženstvami a výskumom v spoločenských vedách. Filozofia mu tiež nie je cudzia a v rámci svojho voľného času (ak nejaký má) sa venuje vytváraniu vtipov spojených s filozofickými dielami.

Mária Dudžáková ∞

BISLA Class of 2020

Majka vyrastala v najľudnatejšej obci Slovenska, Smižany neďaleko Spišskej Novej Vsi a je na to patrične hrdá. Od detstva sú jej sprievodcami životom tanec, cielavedomosť a tvrdá práca. Napriek ponukám zo zahraničia, rozhodla sa študovať na Slovensku, na BISLA a v Bratislave našla svoj druhý domov. Dlhو nezaháľala a už v prvom ročníku sa s plnou vervou pustila do aktivít v škole. Rozbiehala debatný krúžok, je členkou Študentskej rady a už od prvého ročníka je tútorkou v Learning Labe, v ktorom pomáha ostatným študentom s angličtinou a písaním esejí.

V druhom roku štúdia odišla na výmenný pobyt do Hongkongu (Lingnan University), kde sa ešte viac zdomoknila v umení písať eseje. Okrem toho zvláda pracovať pre Olympiádu ľudských práv, kde pomáha s letnou školou a celoštátnym kolom. Tancovať neprestala a každý víkend chodí domov, aby mladším deťom sprostredkovala túto záľubu. Okrem politológie sa venuje aj rodovým štúdiám so zameraním na práva žien a menšín na Slovensku. Vo voľnom čase píše príručky a donekonečna ozrejmuje mladším študentom, ako funguje argumentačná logika.

Zdroje

- Abrams, E. (2000). *Essay Structure*. (Harvard College Writing Center) Cit. 16. September 2019. Dostupné na Internet: Harvard University: <https://writingcenter.fas.harvard.edu/pages/essay-structure>
- Bardiiovský, M. (nedatované). *Ako napísať kvalitnú esej*. Cit. 15. september 2019. Dostupné na internete: Eduworld: <https://eduworl.d.sk/cd/michal-bardiiovsky/1978/ako-napisat-kvalitnu-esej>
- Govier, T. (2014). *A Practical Study of Argument Enhanced Seventh Edition*. Boston: Wadsworth.
- Griffith, J. (2018). Critical Thinking. *Vysokoskolský kurz*.
- Hviezdoslav, P. O. (1879). *Hviezdoslav Škultétymu*. Námesov.
- Jurík, J. (2016). *Najčastejšie argumentačné chyby (logické falácie) a manipulačné metódy v debatách*. Cit. 15. september 2019. Dostupné na internete: Inštitút pre paradigmaické reformy: <https://ippr.sk/c/154-argumentacne-chyby>
- Kant, I. (1991). What is Enlightenment. In I. Kant, *Political Writings* (s. 54-60). Cambridge.
- Kolégium Antona Neuwrthy. (2017). *Ako písať esej*. Dostupné na internete: Kolegium: <http://www.kolegium.org/wp-content/uploads/2017/01/Ako-napisat-esej.pdf>
- Kornhaber, D. (2000). *Outlining*. (Harvard College Writing Center) Cit. 16. september 2019. Dostupné na internete: Harvard University: <https://writingcenter.fas.harvard.edu/pages/outlining>
- Literárne informačné centrum. (nedatované). *Pavol Országh Hviezdoslav – Komplexná charakteristika*. Cit. 15. september 2019. Dostupné na internete: Literárne informačné centrum: <https://www.litcentrum.sk/autor/pavol-orszagh-hviezdoslav/komplexna-charakteristika-tvorby>

- Literárne informačné centrum. (nedatované). *Pavol Országh Hviezdoslav – Životopis autora*. Cit. 15. september 2019. Dostupné na internete: Literárne informačné centrum: <https://www.litcentrum.sk/autor/pavol-orszagh-hviezdoslav/zivotopis-autora>
- Michalková, M. (nedatované). *Esej*. Cit. 16. september 2019. Dostupné na internete: Wikisofia: <https://wikisofia.cz/wiki/Esej>
- Online Etymology Dictionary. (nedatované). *Essay*. Cit. 15. september 2019. Dostupné na internete: Online Etymology Dictionary: <https://www.etymonline.com/word/essay>
- Osobnosti. (nedatované). *Pavol Országh Hviezdoslav*. Cit. 15. september 2019. Dostupné na internete: Osobnosti: <https://www.osobnosti.sk/osobnost/pavol-orszagh-hviezdoslav-1003>
- Purdue Online Writing Lab. (nedatované). *Essay Writing*. Cit. 16. september 2019. Dostupné na internete: Purdue University: https://owl.purdue.edu/owl/general_writing/academic_writing/essay_writing/index.html
- Purdue Online Writing Lab. (nedatované). *Evaluating Sources: General Guidelines*. Cit. 16. september 2019. Dostupné na internete: Purdue University: https://owl.purdue.edu/owl/research_and_citation/conducting_research/evaluating_sources_of_information/general_guidelines.html
- Purdue Online Writing Lab. (nedatované). *General APA Guidelines*. Cit. 16. september 2019. Dostupné na internete: Purdue University: https://owl.purdue.edu/owl/research_and_citation/apa_style/apa_formatting_and_style_guide/general_format.html
- Steyne, L. M. (2017). Academic English 101. *Vysokoskolský kurz*.
- Zlatý Fond SME. (2006-2009). *Pavol Országh Hviezdoslav*. Cit. 15. september 2019. Dostupné na internete: Zlatý Fond SME: <https://zlatyfond.sme.sk/autor/56/Pavol-Orszagh-Hviezdoslav>

Sapere aude!

Stručná príručka pre pisateľov esejí

Autori:

Matej Bílik
Mária Dudžáková

Grafická úprava:

Ondrej Gajdoš

Ilustrácie:

Dagmar K.

Odborná redaktorka:

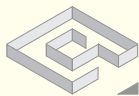
Mgr. Dagmar Kusá, PhD.

Vydala: **BISLA**

Bratislavská medzinárodná škola liberálnych štúdií, n.o.
Grösslingová 53, 811 09 Bratislava
www.bisla.sk

ISBN: 978-80-971827-7-9

© BISLA Learning Lab 2019

B I S L A
Liberal Arts College

Ťahák do vrečka

Esej je dielo, ktoré umožňuje reflektovať určitú tému. Vyžaduje prieskum témy, bádanie, vytvorenie vlastného postoja za pomoci kritického myslenia a formuláciu tézy, ktorú sa počas eseje snažíme obhájiť alebo vyvrátiť argumentami.

Názov píšeme z praktického hľadiska ako posledný, až keď vieme, o čom presne sme vlastne písali. Štruktúra eseje sa skladá z troch častí:

ÚVOD *Kontext témy* – nie všetci čitatelia majú také vedomosti o danej téme ako my, a preto im musíme priblížiť kontext, v ktorom budeme písať.

Téza – jedna z najdôležitejších viet, práve tá udá tón celej eseji a bude jej hlavným argumentom.

JADRO *Bádanie* – dobrá esej si zaslúži, aby sme jej venovali čas, načítali kvalitné zdroje a zozbierali dostatok informácií.

Argumenty – na základe informácií si potom sformulujeme argumenty, ktoré budú podporovať tézu (tvrdenie, ktoré sme uviedli v úvode).

Osnova – pred začiatkom písania eseje si pripravíme osnovu, ktorá nám pomôže jasne a štruktúrovane prezentovať naše argumenty a tvrdenia.

ZÁVER *Zhrnutie* – na záver eseje by sme mali čitateľom ponúknuť sumár argumentov a následne vysloviť záver o téze.

Na záver eseje ešte patria citácie – všetky myšlienky a informácie, ktoré nepochádzajú z vašej hlavy, musia byť citované a uvedené v zozname zdrojov na konci eseje. Nezabudni na pravidlo: jeden formát vládne všetkým (font, veľkosť písma, riadkovanie, zarovnanie)! Ktokoľvek bude esej čítať, mal by sa nad ňou rozplývať ako nad dobrým jedlom.

Tak a to je všetko, úspešne si zvládol/a svoju esej!